

FTAMP 14.85.09

Абильмажинова О.С.¹, Джанбубекова М.З.²

¹PhD докторанты, Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университеті,
Қазақстан, Семей қ., e-mail: oryngul.a72@email.ru

²педагогика ғылымдарының докторы, Шәкәрім атындағы мемлекеттік университеті,
Қазақстан, Семей қ.

**БОЛАШАҚ МАМАНДАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН
ДАМЫТУДА ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ**

Мақала жоғары оқу орнында болашақ мамандардың шығармашылығын дамытуда интерактивті әдістерді қолданудың ыңғайлы жолдарын қарастыруға арналған. Шығармашылық дегеніміз – қайшылықтарды шешуге бағытталған, ол үшін жекелік қасиеттердің болуын талап ететін, жеке адам үшін немесе әлеуметтік мәні бар жаңалыққа әкелетін адам әрекеті болып табылады. Интерактивті оқыту әдістерін тиімді пайдаланып, алға қойған мақсатқа жету үшін, белсенді оқытудың өзіндік талаптарын есепке алып, алғы шарттарын қанағаттандыру көрсетілген. Психологиялық тұрғыдан алғанда, интерактивті оқытудың тиімділігінің сыртқы көрсеткіштері ретінде болашақ мамандардың бірлескен әрекет ережелерін мойындай отырып, өзара әрекеттесуге ұмтылуын, топтық рефлексияның дамып, ұжымдық ынтымақтастықтың қалыптасуын, ал әсерлілігінің ішкі көрсеткіштері ретінде болашақ мамандардың өз міндеттері мен құқықтарын түсіне отырып, өзара әрекет дағдыларын меңгеріп, топтық жұмысқа дайын болуын, оқу әрекетінің субъектісіне айнала отырып, өзіндік рефлексиясының дамуына әкелетіндігі анықталған.

Оны шешу үшін ең алдымен оқыту мазмұны жаңартылып, әдіс-тәсілдің озығы өмірге келуі, олар әрбір азаматтың жеке басының қасиеттерін, қабілеттерін дамытып, шығармашылығын, талантын ұштайтындай болып ұйымдастырылуы қажет. Сонда ғана жоғары оқу орындарынан өз өміріне өзгеріс енгізе алатын, өз бетінше өмір сүру жолдарын тандай алатын азаматтар тәрбиеленіп шығатындығы айқындалған.

Түйін сөздер: шығармашылық, интерактивті әдістер, тұлға, әрекет, қабілет.

Abil'mazhinova O.S.¹, Dzhanbubekova M.Z.²

¹PhD student, Kazakh HumanitarianLawInnovative University,Semey, Kazakhstan,
e-mail: oryngul.a72@email.ru

²Doctor of pedagogical science, Shakarim State University, Semey, Kazakhstan

The use of interactive methods for development of future specialists' creativity

The article discusses the best ways to use interactive methods in higher education for the development of creativity of future specialists. The basic conditions for the implementation of the goal of effective use of interactive methods,taking into account the basic requirements of active learning.From a psychological point of view of external indicators of the effectiveness of interactive learning tend to interact with future professionals, recognizing the collective behavior of a group developing reflexes, developing collective cooperation and understanding rights and responsibilities the future professionals as internal indicators of interactivity, the willingness to work, which leads to the development of self-reflection that becomes the subject of educational activities.To solve it, first of all, it is necessary to update the content of the educational process, and the best method is to develop the personality, skills, creativity and talent of each person. Only then will higher education institutions be able to educate citizens who are able to make changes in their lives and choose their own way of life.

Key words: creativity, interactive methods, personality, attitudes, abilities.

Абильмажинова О.С.¹, Джанбубекова М.З.²

¹докторантPhD, Казахский гуманитарно-юридический инновационный университет, Казахстан, г. Семей, e-mail: oryngul.a72@email.ru

²Доктор педагогических наук, Государственный университет имени Шакарима, Казахстан, г. Семей

Использование интерактивных методов для развития творчества будущих специалистов

В статье рассматриваются оптимальные пути использования интерактивных методов в высшем учебном заведении для развития творчества будущих специалистов. Показаны основные условия для реализации цели эффективного использования интерактивных методов с учетом основных требований активного обучения. С психологической точки зрения, внешние показатели эффективности интерактивного обучения имеют тенденцию взаимодействовать с будущими специалистами, признавая коллективное поведение, развивая групповые рефлексии, развивая коллективное сотрудничество и понимая права и обязанности будущих профессионалов как внутренние индикаторы интерактивности, готовность к работе, что приводит к развитию саморефлексии, становящейся предметом образовательной деятельности.

Для ее решения, прежде всего, необходимо обновить содержание учебного процесса, и лучший метод – развить личность, навыки, креативность и талант каждого человека. Только тогда высшие учебные заведения смогут воспитать граждан умеющих вносить изменения в свою жизнь и выбирать свой собственный жизненный образ.

Ключевые слова: творчество, интерактивные методы, личность, установки, способности.

Кіріспе

Қазіргі таңда қоғамда болып жатқан өзгерістерге байланысты қоғам шығармашыл әрекет пен шығармашыл тұлғаға мұқтаж екенін күнделікті өмірдің өзі дәлелдеуде, осыған орай бүгінгі күні жоғары оқу орындары мен оқытушыларға үлкен талап қойылуда. Оқытудың басты мақсаты – шынайы өмірде болашақ мамандардың іс-әрекетінде қарым-қатынас жасай алу негіздерін қалыптастыру болып табылады.

Жаңаша көзқарастардың дамуы оқытуға ықпалын тигізуде. Студенттердің жан-жақты дамуына, сапалы білім алуына, өмірде жақсы көрсеткіштерге қол жеткізуінде оқу материалын жақсы меңгеруінің маңызы үлкен. «Шығармашылық» деген сөздің төркіні, этимологиясы «шығару», «ойлап табу» дегенге келіп саяды. Демек жаңа нәрсе ойлап табу, сол арқылы жетістікке жету деп түсіну керек. Философиялық сөздікте: шығармашылық – қайталанбайтын, тарихи қоғамдық мәні бар, жоғары сападағы жаңалық ашатын іс-әрекет, – деп түсіндіріледі. Көрнекті психолог Л.С. Выготский «шығармашылық» деп жаңадан ашатын әрекетті атаған (Берікұлы, 2004).

Шығармашылық – бүкіл болмыстың, қозғалыстың, дамудың, бір сөзбен айтқанда, тіршіліктің көзі. Қоғам құбылыстарында жеке адамның ақыл-санасында, іс-әрекетінде, ішкі жан-дүниесінде шығармашылықтың табиғи тетіктері үздіксіз жүріп жатады. Адамның шығармашылыққа деген жанданысы, оның өз жекелігін, өз қабілеттерін іске асыруға деген жолын ашады.

Шығармашылықтың мәнін аша отырып, оның «әрекет» ұғымымен тығыз байланысты екенін анықтауға болады. Шығармашылық әрекет арқылы шығармашылық қабілеттер қалыптасады, әрі қарай дамиды. Шығармашылық іс-әрекет шығармашылық елес, шығармашылық ойлау арқылы қалыптасады. Ал шығармашылық ойлау деп ойдың жылдамдығы, ұшқырлығы, икемділігі, тапқырлығы, дәлдігі алынады (Тұрғынбаева, 2005).

Сонымен шығармашылық дегеніміз – қайшылықтарды шешуге бағытталған, ол үшін жекелік қасиеттердің болуын талап ететін, жеке адам үшін немесе әлеуметтік мәні бар жаңалыққа әкелетін адам әрекеті болып табылады.

Шығармашылығы дамыған тұлғаның ерекшелігі – жалпы зерделілігі, өзіндік ой түйю, мақсат қоя білетіндігі. Ал педагогтардың жұмысы қабілетті балаларды танып біліп, демеп отыру.

Бұл үлкен жауапкершілік артатын күрделі мақсат. Оны шешу үшін ең алдымен оқыту мазмұны жаңартылып, әдіс-тәсілдің озығы өмірге келуі, олар әрбір азаматтың жеке басының қасиеттерін, қабілеттерін дамытып, шығармашылығын, талантын ұштайтындай болып ұйымдастырылуы қажет. Сонда ғана жоғары оқу орындарынан өз өміріне өзгеріс енгізе алатын, өз бетінше өмір сүру жолдарын тандай алатын азаматтар тәрбиеленіп шығады. Адам баласының сөйлей бастаған кезінен бастап, бүгінгі күнге дейін жеткен жетістіктері шығармашылықтың нәтижесі. Бұған бүкілхалықтық, жалпы және жеке адамның шығармашылығы арқылы келдік. Әр жаңа ұрпақ өзіне дейінгі ұрпақтың қол жеткен

жетістіктерін меңгеріп қана қоймай, өз іс-әрекетінде сол жетістіктерді жаңа жағдайға бейімдей, жетілдіре отырып, барлық салада таңғажайып табыстарға қол жеткізеді.

Ы. Алтынсариннің мұғалім міндеттері туралы, қалай оқыту керек, қалай оқу керек деген талаптары біздің зерттеулерімізде маңызы болды (Берікұлы, 2004). Ы. Алтынсарин бойынша оқытудың жеке әдіс-тәсілдеріне:

а) оқыту әдісі – бұл баланың білімге құштарлығын оятатын, кейіннен өз бетінше білім көтеруіне бастайтын жол.

ә) сабақта баланың ой-әрекетін жаттықтыру.

Шығармашылық әр болашақ маманның жеке қабілеттері мен мүмкіндіктерін, танымдық іс-әрекеттері мен дағдыларының дәрежесін көрсетіп береді (Сабыров, 1996).

Осы мәселенің маңызы оқытушының міндеті, болашақ маманның бойында көрінбей тұрған мүмкіншіліктерін ашып көрсету. Осы міндеттерді орындауға оқытуда бірден-бір керегі – дұрыс, тиімді әдіс-тәсілдерді таңдап пайдалану. Бұл жұмысты дұрыс ұйымдастырған жағдайда болашақ маманның өз даму деңгейіне сәйкес ойы шындалып, белгілі бір жетістіктерге жетері сөзсіз. Педагог болашақ маманның өзін ізденуге жетелейді, ойлауға үйретеді, түрлі іс-әрекетке бағыттайды (Бұзаубақова, 2003).

Бұл бағытта болашақ мамандардың белсенділігін арттыруға мүмкіндік беретін әдістемелік тәсілдер «интерактивті» деп аталып жүр. Бұл әдістерді қолдану сырттай өте жеңіл көрінгенімен, өзіндік ерекшеліктері мен қиындықтары да бар.

Интерактив – ағылшынның «өзара әрекет» деген сөзі. Демек, интерактивті оқыту әдістері тұлға аралық қарым-қатынасқа негізделі отырып, «жеке тұлғаны дамытуға бағытталатын» қазіргі білім беру парадигмасын қанағаттандырады. Сонымен бірге, сапалы білім алудың алғы шарттары болып табылатын таным белсенділігі мен ізденіс дербестігін қалыптастырып қана қоймай, ары қарай дамытады (Әлімов, 2009).

Интерактивті оқыту әдістері дәстүрлі оқыту әдістерінен оқу үрдісінде болашақ мамандардың өзінің өмірлік тәжірибелерін пайдалану арқылы есте берік сақтауымен, мәліметтерді талдап, жинақтау арқылы жеке және кәсіптік қабілеттерін аша алуымен ерекшеленеді. Дегенмен, интерактивті оқыту қажетті ақпаратты игеруге уақытты көбірек бөлуді, бағалауда жаңа, күрделі өлшемдерді қолдануды қажет етеді және болашақ мамандардың танымдық іс-әрекетін басқаруда тәжірибесі аз оқытушыларға көптеген қиындықтар туғызады.

Интерактивті оқыту әдістерін тиімді пайдаланып, алға қойған мақсатқа жету үшін, белсенді оқытудың өзіндік талаптарын есепке алып, алғышарттарын қанағаттандыру керек (Жартынова, 2004).

Психологиялық тұрғыдан алғанда, интерактивті оқытудың тиімділігінің сыртқы көрсеткіштері ретінде болашақ мамандардың бірлескен әрекет ережелерін мойындай отырып, өзара әрекеттесуге ұмтылуын, топтық рефлексияның дамып, ұжымдық ынтымақтастықтың қалыптасуын, ал әсерлілігінің ішкі көрсеткіштері ретінде болашақ мамандардың өз міндеттері мен құқықтарын түсіне отырып, өзара әрекет дағдыларын меңгеріп, топтық жұмысқа дайын болуын, оқу әрекетінің субъектісіне айнала отырып, өзіндік рефлексиясының дамуын айтуға болады.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, интерактивті оқытудың нәтижелілігінің сыртқы көрсеткіштері ретінде болашақ мамандардың топтық жұмыс ережелерін қабылдай отырып, нақты мақсаттар қоюға үйренуін, оқу топтарының жасақталып, қажетті оқу кеңістігінің қалыптасуын, ал табыстылығының ішкі көрсеткіштері ретінде болашақ мамандардың таным белсенділігі артып, жаңаша оқуға дайындықтарының жетіліп, өзара әрекеттесу дағдыларының дамып, ынтымақтастық ұжымның қалыптасуын айтуға болады. Жалпы алғанда, интерактивті оқытудың басты шарттары қауымдастық пен бәсекелестік болып табылады (Молдағалиев, 2006).

Топтың сандық құрамы оқыту немесе өзара әрекеттестіктің сапасын анықтамайды. «Өзара әрекеттестік» әдісінің өзекті ерекшелігі – ол ашу үрдісін білдіреді, оның мәні – болашақ мамандардың оқыту дағдыларын өзара әрекеттестік арқылы меңгеруі.

Интерактивті әдістерін қолданатын оқытушылар, тек ақпарат беретін және өздерінің қатысуынсыз берілген тапсырмаларды есте сақтауы нашар болады, болашақ мамандар қолдарындағы көтермелеуші қор – құрдастарының идеяларын пайдалана алмайды деп есептейді. Зерттеулердің «біз қолымызбен істегеннің 80 пайызын, оқығанымыздың 20 пайызын, естігеніміздің 10 пайызын ғана есте сақтаймыз» деген қорытындысын жиі естиміз.

Дайын білімді қабылдап алу арқылы қажетті икем-дағдыларды дамыту мүмкін емес. Сондықтан болашақ мамандардың арнайы іс-әрекет барысында икем-дағдыларды меңгеруі маңызды роль атқарады. Ол үшін оқыту білімді студенттердің өздігінен оқып-үйренуге бағытталуы керек (Кенжебеков, 2010).

Интерактивті негізде оқу мақсаты – білу емес, үйрене білу.

Болашақ мамандардан, шешу үшін кейбір нақты дұрыс жауабы жоқ, даулы мәселелерді неге беретіндігін сұрағанда, олар:

- өзіне деген сенімге тәрбиелейді;
- шешендік өнерін жетілдіреді;
- танымның мәнін түсінуге көмектеседі (яғни, кейде абсолютті шындық болмайтынын);
- сыни ойлау дағдыларын дамытады;
- өз пікіріне деген құқығын түйсінуі артады;
- пікірлердің көптігін түсінесіз және т.б. деп жауап берген.

Жоғарыда аталғандарды «үйрене білу» деген ұғыммен жинақтауға болады. Яғни, үйрене білу – қажетті дағды, өйткені ол интеллектуалды тәуелсіздіктің негізі болып табылады және барлық дамыған және дамушы елдердегі азаматтар үшін қажет.

Өзара әрекеттесуге бағытталған үрдіс барысында студент істеп жатқан ісінің мәніне енеді. Болашақ мамандарға дайын жауаптары бар тапсырмалар бергенде, олардың танымдық белсенділік деңгейі жоғары болмайды. Ал, өз ойын тиянақтап, оны қорғау кезінде танымдық белсенділік деңгейі күрт артады.

Өзара әрекеттесу үрдісінің негізгі мәні өзара тәжірибе алмасу болмақ. Өйткені, болашақ мамандардың белгілі бір салада ортақ білімдері бар болғанымен, олардың тек өздері ғана білетін білімдері де бар екені айқын (Махмутов, 2010).

Танымдық іскерлікті қажетті интеллектуалды дағдылар деңгейіне қарай жіктеуге болады. Тиімді оқыту бағдарламасы болашақ мамандардың төмендегі іскерліктерін практикада қолдануды көздейді, олар:

- Фактілерді есте сақтау (аса көп күшті қажет етпейді);
- Құбылыстардың мәні мен маңызын түсіну;
- Білімдерді дағдылы және жаңа жағдайларда қолдану;
- Анализ (біз бір нәрсені құрамдас бөліктерге бөлу);
- Синтез (идеяларды жаңа нәрсе жасау үшін топтастыру);
- Бағалау (бір нәрсенің сапасы туралы пікір бөлісу).

Қоғамның дамуы осы аталған іскерліктердің барлығының болуын талап етеді, дегенмен білімдерді қолдану, синтездеу мен бағалау ішіндегі аса маңыздылары болып табылады (Рысбаев, 2014).

Жалпы интерактивті әдісті заманауи белсенді әдістердің бірі ретінде қарастыруға болады.

Интерактивті әдістерге келесі түрлерін жатқызуға болады: пікір талас, эвристикалық әңгіме, «миға шабуыл», рөлдік, «іскерлік» ойындар, тренингтер, кейс-әдіс, жобалар әдісі, көрнекілік мәліметтермен топтық жұмыс, бейне фильмдерді талқылау және т.б. Негізгі құзіреттіліктерін қалыптастыру көзқарасы бойынша, жаратылыстану-ғылыми пәндерді оқыту кезінде интерактивті әдістер ең маңыздысы болып табылады.

1. Жобалар әдісі. Қазіргі заманауи педагогикалық технологиялар арасында білім алушылар жобалық іс-әрекеттері негізгі құзіреттіліктерін қалыптастыруда білім алу – ең маңызды адекватты мақсат болып табылады. Жобалар әдісі жеке дамып келе жатқан дамушы технологиялар ретінде, әсіресе жеке іс-әрекеттердің нәтижелерін бағалау және жобалай алу, мәселелерді табу және шешу, өз бетінше ойлай білуге, шығармашылық бастамалары, білім алушылардың танымдық дағдыларын дамыту негізін жатқызуға болады. Жобалар әдісі білім алушылардың өз бетінше іс-әрекеттеріне, әсіресе белгілі уақыт аралығында жеке, жұптық, топтық орындайтын іс-әрекеттеріне үнемі бағытталған.

2. Кейс-әдіс. Кейс-әдіс (Case study) – экономикалық, әлеуметтік, тұрмыстық немесе басқа да күрделі жағдайлардың сипаттамаларында қолданылатын білім берудің техникасы. Білім алушылар кейспен жұмыс жасау кезінде болашақ мамандықтарына байланысты іздеу, әртүрлі білім салаларында қосымша ақпараттарды талдау жұмыстарын жүзеге асырады. Кейс әдісті басқа техникаларға қарағанда құрамына өзге күрделі емес таным әдістері кіретінін көрсетуге болады. Оған кіреді: моделдеу, жүйелік талдау, күрделі әдіс, ой тәжірибесі, сипаттау әдістері, классификациялары, пікір талас, ойын әдістері және т.б.

3. Зерттеу әдістері. Зерттеу әдісі кезінде білім алушылардан ең жоғарғы толық дербестікті талап етеді. Дегенмен, пәнді оқытудың алғашқы кезінде, педагогтың белсенді қатысуымен эвристикалық әдістерді топтағы әртүрлі деңгейдегі білім алушыларға қолданатынын ескеру қажет. Эвристикалық әдістерге білім алушылардың жаңа білімді өз бетінше іздеу мақсатында жүргізілетін әңгімелер, зертханалық жұмыс тапсырмалары жатады. Іс-әрекеттің бұл түрі ұжымдық талқылау жоспарынан кейінгі білім алушылардың өз бетімен педагогтың нұсқауынсыз тәжірибелік тапсырмаларды орындайтынын болжайды.

4. Пікір таластар. Оқу пікір таластары білім алушылардың тәртіп бойынша немесе өз

пікірлерін, ойларын, оқу мәселесі бойынша жорамалдарын өзара алмастыратынын көрсетеді. Пікір таластар субъектілердің өзара әрекеттесу формасы ретінде мамандандырылған білім мекемелерінде оқытушылардың тәжірибелік қызметінде соңғы уақытта қолданысқа көп ие.

5. Ойын әдістері. Ойын – әсіресе ересектер мен балаларға тән іс-әрекет түрі, сондықтан білім үрдісінде бұл іс-әрекет түрін пайдалану ертеректен белгілі, дегенмен жаратылыстану ғылымдарының негізін тануда еріксіз қызығушылығын арттыруы мүмкін, әсіресе іс-әрекеттің бұл түрін қолдану маңызды болып отыр. Ойынның іскерлік, еліктеушілік, рөлдік әртүрлі түрлерін пайдаланып, білім үрдісінде пәндік ағымында әртүрлілікті енгізуде оқу мәселесін шешуде берілген пәнді оқытуда жағымды мотивацияларын қалыптастырады. Ойын білім үрдісінде білім алушылардың белсенділігін жігерлендіреді және тіпті ең пассивтілерді тартады.

6. «Миға шабуыл» әдісі. Берілген әдіс, күрделі мәселелерді шешу бойынша ой туындауға бағытталған, күрделі тапсырмаларға пікір таластар ұйымдастыру барысында қойылған тапсырмаларды бірігіп шешу үрдісіне негізделген. Тапсырмада пәнаралық сұрақ немесе кәсіби маңызы бар тапсырма болуы мүмкін. «Миға шабуыл» әдісі білім алушылардың жоғарғы белсенді санының тартылып қатысуына мүмкін береді. Берілген әдісті сабақтың әртүрлі кезеңдерінде қолдануға: жаңа білімді енгізу үшін, білімдерін аралық бақылауда сапалы меңгеруге, алған білімдерін шыңдауға мүмкіндік береді. Қарастырылған интерактивті әдістерде күзиреттіліктерін қалыптастыру үшін жоғары кәсіби білім беретін мекемелерде әртүрлі пәндерді оқыту барысында қолданылуы мүмкін. Интерактивті әдістер қазіргі білім беру үрдісінде кең қолданысқа ие болып отыр. Бұл әдістерді жан-жақты меңгерген маман, сонымен қатар әртүрлі болашақ маман иелері және қазіргі білім алушылар үшін өте маңызды. Оқудың интерактивті әдістерін пайдаланудың жағымды сәттері немен тұжырымдалады? Интерактивті әдістерін пайдалану кезінде оқытушының рөлі күрт өзгереді, ол тек қана процестерді реттеп отырады және оны жалпы ұйымдастырумен айналысады, қажетті тапсырмаларды алдын ала дайындайды және сұрақтарды немесе топтарда талқылауға арналған тақырыптарды қалыптастырады, кеңестер береді, белгіленген жоспардың орындалу тәртібі мен уақытына бақылау жасайды. Қатысушылар әлеуметтік тәжірибеге – өзінің немесе басқа адамдардың тәжірибесіне жүгінеді, сон-

дықтан оларға бір-бірімен коммуникацияға түсуге, берілген тапсырмаларды бірігіп шешуге, кикілжіңдерді болдырмауға, жақындасудың ортақ нүктелерін табуға, ымырашылдыққа баруға тура келеді. Психологтар оқу қарым-қатынасы жағдайында дәл қабылдаудың жоғарылайтынын қадағалаған, жаднама жұмыстарының нәтижелері артады, жеке тұлғаның – назар аудару тұрақтылығы, оны тарата білу сияқты интеллектуалдық, шығармашылық және эмоционалдық өзіндік ерекшелігі дамиды; әріптесінің іс-әрекетін оның дәлелдері мен мақсаттарын талдау қабілеті артады. Оқудың интерактивті әдістерінің артықшылығы қандай? Ең алдымен, интерактивті әдістер: студенттердің қызығушылығын туғызады; әрқайсысының оқу процесіне қатысу белсенділігін кенейтеді; әрбір студенттің сезіміне назар аударады; оқу материалдарын тиімді меңгеруге бейімдейді; студенттерге көп-жоспарлы әрекет етуге әсер етеді; кері байланысты (аудиторияның жауап беру реакциясын) жүзеге асырады; студенттердің пікірлері мен қарым-қатынастарын қалыптастырады; өмірлік машықтарды қалыптастырады; мінез-құлықтың өзгеруіне көмектеседі; шығармашылық тұрғыдан ойлау қалыптасады. Бұл үшін ең маңызды шарттар – интерактив бойынша тренингтік оқытушылардың жеке қатысу тәжірибесі. Оны ойынға жеке өзі қатысу «ми шабылуы» немесе сөзсайыс жолымен ғана үйренуге болады.

Жоғары оқу орындарында, бүгінгі күнге дейін дәріс оқытуды ұйымдастырудың жетекші формасы болып табылатындықтан, біз дәрісті де қамтуды дұрыс деп есептедік. Студенттің оқу пәнімен алғашқы таныстығы содан басталады, ол жастарды лайықты мамандық пен ғылымға жетелейді, ғылыми білімдердің негізін қалайды. Жоғары оқу орындарындағы дәріс – оқытудың дидактикалық циклінің басты буыны. Егер дәріс ойлау қызметінің белсенділігін арттырған жағдайда, онда оқылатын жаңа оқу материалын студенттер жақсы меңгереді. Сондықтан дәрісте ең басты нәрсе – тыңдаушылардың ынта-ықыласын арттыру, олардың ойының дәріскер ойына еріп отыруы. Дәстүрлі дәрістердің басты кемшілігі кері байланыстың нашар болуында. Соңғы кездері ғылыми-әдістемелік және педагогикалық әдебиеттерде дәрістерді өткізуде интерактивті оқытудың құралдарын қолданатын жаңа инновациялық формалар сипатталуда. Біздің оқу орнында интерактивті дәрістер кеңінен қолданылуда. Бұндай дәрістерде кері байланыстың болуы міндетті. Интерактивті дәрістердің тиімді болуы

студенттердің сабаққа белсенді қатысуына, өзара белсенді араласуына байланысты. Интерактивті оқыту моделіне келесі сипаттамалар тән: шағындәрістер, топтардағы жұмыс, бақылау парағы немесе сынақ, рөлдік ойындар, жобаны әзірлеу, жағдайлық тапсырмаларды шешу, сарапшы топтарының пікір сайыстары, сұхбаттар, сұрақ – қвиз (бақылау) және т.б.

Диалогтық әдіске негізделген дәріс сабақтарының жаңа формаларына тоқталайық.

1. Дәрісті өткізудің дәстүрлі емес формасы. Мәселелік (проблема) дәріс шынайы өмірдің қарама-қайшылықтарын оларды теориялық тұжырымдамалар негізінде бейнелеу арқылы моделдейді. Осындай лекциялардың мақсаты – студенттердің өз бетінше білім алуы. Мәселелік дәрістер студенттің өзіндік жұмыс істеу қабілетін, оның оқулық-танымдық белсенділігін арттыруға, алған білімдерін тәжірибеде қолдануға мүмкіндік береді.

2. Визуализациялық дәрістің негізгі мазмұны бейне түрінде беріледі (суреттер, графиктер, сызбалар және т.б.). Ол пайымдаудың белсенділігін арттыру және әр түрлі белгілік жүйенің көмегімен ақпаратты қайта кодтаудың тәсілі болып табылады.

3. Екі жақты дәріс. Мұндай дәріс түрінде сабақты екі оқытушы бір тақырыпта жүргізеді, олар қойылған мәселелік сұрақты өзара және аудиториямен байланысқа түсу арқылы шешеді. Дәрістің басты міндеті – қойылған мәселелік сұрақты шешуде студенттерді диалогқа шақыру арқылы оқытушылар арасындағы өзара мәдени қарым-қатынасты көрсету. Студенттер дәріс барысында өз ойларын ашық айта алады, сұрақтар қояды, талқыланып отырған мәселелік материалға қатысты өз қарым-қатынасын қалыптастырады, эмоционалды жағдайын көрсетеді.

4. Алдын ала қателермен жоспарлаған дәріс. Бұл дәріс түрі студенттерде мамандандырылған мәселелерді жедел түрде талдауды үйретуге, эксперт, оппонент, рецензент ретінде өз ойын білдіруге, шынайы немесе жалған ақпаратты анықтауды үйретуге бағытталған. Дәрісті әзірлеуде оқытушының басты міндеті мазмұндық, әдістемелік, мінез-құлықтық жағынан қателіктерді дәріске енгізу. Дәрісті түсіндіру барысында, қателерді оқытушы студент байқамайтындай етіп жасырады. Студенттердің міндеті дәріс өту барысында жіберген қателерді табу, сабақтың соңында қателерді ұсыну. Қателерді талқылауға 10-15 минут шамасында уақыт беріледі. Қателерді талқылау барысында

студенттер, оқытушы немесе ортақтасқан дұрыс жауаптар беріледі.

5. Пресс-конференция дәрісі. Дәріс формасы пресс-конференцияларды өткізумен ұқсас. Дәріс ерекшелігі келесіде: оқытушы дәрістің тақырыбын атайды және студенттерден тақырыпқа байланысты сұрақтарды жазбаша беруді сұрайды, әрбір студент 2-3 минуттың ішінде тақырып бойынша қызықтыратын сұрақтарды қағазға жазып, оқытушыға береді. Оқытушы 3-5 минут көлемінде сұрақтарды мазмұны бойынша сұрыптайды және дәрісті бастайды. Тақырып бойынша материалдарды берген кезде қойылған сұрақтарды да қамтиды. Дәрістің соңында оқытушы студенттердің сұрақтарына баға береді.

6. Әңгіме-дәріс. Оқу үрдісін өткізудің кең таралған және қарапайым түрі әңгіме-дәріс (аудиториямен диалог). Дәріс барысында оқытушы студенттердің барлығына немесе жеке сұрақтар қояды. Оқытушы сұрақтарды қоя отырып студенттерге жаңа материалдарды жеткізеді, студенттердің көңілін өзекті мәселелерге аударады. Мұндай дәріс түрін ұйымдастырғанда оқытушының міндеті – студенттердің ойлау қабілетін арттыру, пікір айтуға және қорытынды жасауға үйрету.

7. Пікір алмасу дәрісі. Дәрістің бұл түрінде оқытушы мен студенттер арасында талқыланып отырған мәселеге байланысты идеялар мен көзқарастар, ой алмасу еркін түрде жүреді. Дәрістің тиімділігі қойылатын сұрақтардың дұрыс таңдалғандығына, пікір алмасуды мақсатты бағытта жүргізгенге байланысты болады. Бұл дәріс түрі оқыту үрдісін жандандырады, аудиторияның танымдылық қызметін белсендіреді.

8. Нақты жағдайлық мәселелерді талқылау дәрісі. Бұл дәріс түрінде оқытушы нақты мәселелік жағдайды талқылауға шығарады. Оқытушы мәселелік жағдайды видео жазба, слайд, презентация ретінде ұсынады, сондықтан ол қысқа, бірақ оны талқылауға жетерліктей ақпаратпен қамтамасыз етілуі керек. Дұрыс әрі тиімді ұйымдастырған лекцияның тәрбиелік маңызы арта түседі, яғни, ойлау, еңбек әрекеті, пәнге деген ынта, ықылас және қызығушылық дамып, қалыптасады. Студенттердің шығармашылық ойлау қабілетін дамытады.

Оқытуды ұйымдастырудың төрт түрлі бағыты бар екені белгілі: студентке жеке өздігінен ізденуге мүмкіндік беру, студенттерге топтасып оқып-үйренуге жағдай жасау, студенттерді өздерін-өздеріне немесе өзара бағалату және іс-әрекет барысында білім игеруге жол ашу. Интерактивті оқыту әдістері дәстүрлі оқыту әдіс-

терінен оқу үрдісінде студенттердің өзінің өмірлік тәжірибелерін пайдалану арқылы есте берік сақтауымен, мәліметтерді талдап, жинақтау арқылы жеке және кәсіптік қабілеттерін аша алуымен ерекшеленеді. Дегенмен, интерактивті оқыту қажетті ақпаратты игеруге уақытты көбірек бөлуді, бағалауда жаңа, күрделі өлшемдерді қолдануды қажет етеді және студенттердің танымдық іс-әрекетін басқаруда тәжірибесі аз оқытушыларға көптеген қиындықтар туғызады. Интерактивті әдістерді университет тәжірибесіне енгізуді неден бастау керек деген сұрақта оқытушыларды ойландырады. Бұл әдіспен оқыту топтағы жағдайдың өзгеруін талап етері сөзсіз. Сондықтан студенттерде осы әдіспен жұмыс жасайтын оқытушы да белгілі бір уақыт дайындықтан өтулері қажет. Біздің пікірімізше оқытушы алдын ала біртіндеп интерактивті әдістерге құрылған – жұппен жұмыс, шағын топпен жұмыс тағы басқаларын ұйымдастырудан бастағаны абзал. Интерактивті әдістің дәстүрлі әдістерден артықшылығы студентті қозғалысқа түсіру енжар тыңдаушы емес, белсенді өз бетімен білім іздеуші, табиғат, қоғам заңдарын өз бетімен ашушы рөліне енгізу. Осындай тұрғыда тыныштықты бұзу қажет бұл – қозғалыс талдауға қатысу, пікірін дәлелдей білу, өзге көзқарас, пікірлермен санаса білу тәртіпсіздікті емес, ойлай білетін білімді, мәдениетті тұлғаны тәрбиелеу құралы. Қазіргі кезең дидактикасы интерактивті оқыту формасы мен әдістерінің дәстүрлі оқытуда мынадай негізгі айырмашылықтарын атап көрсетеді:

– Студенттердің танымдық қызметін міндетті түрде белсенді ету, шығармашылыққа баулу;

– Сабақта студенттің белсенділігін мүмкіндігінше ұзақ уақытқа көтеру;

– Студенттің проблемаларды шешу барысында (өз бетімен және топпен) жоғары деңгейде күш жігер салуы;

– Белсенді қызмет ету үшін эмоционалды-еріктік жағдай тануы;

– Студент пен студенттер арасында қарым-қатынас үздіксіз тура және кері байланыстың болуы;

– Оқытушы қызметінің менеджер оқу үрдісін ұйымдастырушы, кеңесші рөліне ауысуы.

Жалпы интерактивті оқыту теориялық та, практикалық та тұрғыда зерттеуді қажет ететін дидактика міндеттерінің бірі болып саналады. Ал интерактивті оқыту формаларын, әдістерін пайдалану оқытушы мен студенттің қарым-қатынас жағдайын аса шеберлік, білімділік демократиялық бағытта уақыт талабына сай таңдауды қалайды. Оқыту үрдісінде жаңа тех-

нологияларды енгізіп интерактивті оқытуды пайдалану оқытушыларды шеберлік жағынан шындайтындығы дау тудырмайды. Интерактивті әдістерді пайдалану кезінде студенттер түсіну процесіне толыққанды қатысушылар болады, оның тәжірибесі оқу танымының негізгі қайнар көзі қызметін атқарады. Оқытушы дайын білімді бермейді, бірақ студенттерді өз бетімен ізденуге үйретеді. Білім берудің дәстүрлі нысандарымен салыстырғанда, интерактивті оқытуда оқытушы мен студенттің өзара әрекеттестігі ауысады: педагогтың белсенділігі студенттің белсенділігіне орын береді, ал педагогтың тапсырмалары олардың инициативасы үшін жағдай жасаушы болады. Бұл әдістерді игеру және қолдану үшін, оқытушыға топтық өзара әрекеттердің әр түрлі әдістемелерін білу қажет. Интерактивті оқыту өзара түсінікті, өзара әрекеттестікті, өзара байытуды қамтамасыз етеді. Интерактивті әдістер ешқандай жағдайда да дәрістік материалдардың орнын ауыстырмайды, бірақ оны жақсы меңгеруге септігін тигізеді және ең маңыздысы: пікірді, қатынастарды, мінез-құлық машығын қалыптастырады.

Интерактивті әдіске, сондай-ақ әр түрлі көмекші құралдарды пайдалана отырып: тақта, кітаптар, бейне материалдар, слайдылар, флипчарттар, постерлер, компьютерлер және тағы басқа таныстырулар жатады. Сонымен қатар, оқу процесіне топтық пікірсайыстар, жазбаша мазмұндамалар және шығармалар, сұхбаттар, жастарды «тең-теңімен» қағидасы бойынша құрдастарымен жұмыс істеуге оқыту, бейнефильмдер мен бейнесюжеттерді қарап шығып талқылау, әртүрлі науқандар мен акцияларды өткізу. Интерактивті әдістер әмбебап болып табыла ма? Жоқ, интерактивті әдістер ешқандай жағдайда да сабақ өткізудің лекциялық нысанын алмастыра алмайды, бірақ лекциялық материалдарды жақсылап меңгеруге бейімдейді, ең маңыздысы сол, пікірлерді, қатынастарды, мінез-құлық дағдыларын қалыптастырады. Қатысушылар әлеуметтік тәжірибеге – өзінің немесе басқа адамдардың тәжірибесіне жүгінеді, сондықтан оларға бір-бірімен коммуникацияға түсуге, берілген тапсырмаларды бірігіп шешуге, кикілжіңдерді болдырмауға, жақындасудың ортақ нүктелерін табуға, ымырашылдыққа баруға тура келеді. Психологтар оқу қарым-қатынасы жағдайында дәл қабылдаудың жоғарылайтынын қадағалаған, жаднама жұмыстарының нәтижелері артады, жеке тұлғаның – назар аудару тұрақтылығы, оны тарата білу сияқты интеллектуалдық, шығармашылық және эмоционалды

өзіндік ерекшелігі дамиды; әріптесінің іс-әрекетін оның дәлелдері мен мақсаттарын талдау қабілеті артады. Оқудың интерактивті әдістерінің артықшылығы қандай? Ең алдымен, интерактивті әдістер: студенттердің қызығушылығын туғызады; әрқайсысының оқу процесіне қатысу белсенділігін кеңейтеді; әрбір студенттің сезіміне назар аударады; оқу материалдарын тиімді меңгеруге бейімдейді; студенттерге көпжоспарлы әрекет етуге әсер етеді; кері байланысты (аудиторияның жауап беру реакциясын) жүзеге асырады; студенттердің пікірлері мен қарым-қатынастарын қалыптастырады; өмірлік машықтарды қалыптастырады; мінез-құлықтың өзгеруіне көмектеседі; шығармашылық тұрғыдан ойлау қалыптасады.

Біз неліктен интерактивті әдістерге «иә» дейміз? Олар мыналарды:

- Жоғары уәжділікті;
- Тиянақты білімді;

- Қиялдау мен шығармашылықты;
- Тез тіл табысуды;
- Белсенді өмірлік көзқарасты;
- Командалық рухты;
- Жеке, дербестіктің құндылығын;
- Өз пікірін білдіру еркіндігін;
- Іс-әрекетке ерекше назар аударуды;
- Өзара сыйластықты;
- Демократиялықты қамтамасыз етеді.

Сабақты ұйымдастыруда интерактивті әдістер студенттердің негізгі құзіреттіліктерін шыңдап, дамытып қазіргі заман талабына сай бәсекеге қабілетті еліміздің дамуына үлес қосатын маман даярлауға мүмкіндік береді.

Қорыта айтқанда, әр технологияны қолдану арқылы белгілі бір жетістіктерге жете аламыз. Интерактивті әдіс әр адамды білім алудың барлық кезеңдерінде белсенді жағдайға қояды, білім алу үрдісін мәнді етеді, шығармашылығын дамытады.

Әдебиеттер

- Kaplan. AP Psychology. – New York: Kaplan Publishing, 2014. – P. 12–35.
- Kuther T.L. The Psychology Major's Handbook (2nd ed.). – Belmont, CA: Thomson Learning/Wadsworth, 2005. – P. 102.
- Landrum R.E., Davis S.F. The Psychology Major: Career Options and Strategies for Success (7th ed.). – Upper Saddle River, NJ: Pearson/Prentice Hall, 2013. – P. 17.
- McEntarffer R., Weseley A.J. Barron's AP Psychology (7th ed.). – Hauppauge, NY: Barron's Educational Series, 2016. – P. 5–17.
- Morgan B.L., Korschgen A.J. Majoring in Psych: Career Options for Psychology Undergraduates (5th ed.). – Boston, MA: Allyn & Bacon, 2013. – P. 98–105.
- Sternberg, Robert J. How to develop student creativity. – New York: Princeton, 1996. – P. 19–25.
- Woods P.J., Wilkinson C.S. (Eds.). Is Psychology the Major for You: Planning for Your Undergraduate Years. – Washington, DC: American Psychological Association, 1987. – P. 57–67.
- Әлімов А. Интербелсенді әдістерді жоғары оқу орындарында қолдану. – Алматы, 2009.
- Берікұлы ниетжан. «Педагогика. – Ақтөбе, 2004.
- Бұзаубақова К.Ж. Мұғалімнің инновациялық даярлығын қалыптастыру. – Алматы, 2002.
- Жартынова Ж.А. Интерактивті оқыту әдісін қолданып сабақты жоспарлау және басқару. – Алматы, 2014.
- Молдағалиев Б., Махимова А., Сатқанова Г. Интерактивті оқыту әдістері // Қазақстан мектебі. – 2006. – № 9.
- Мырзабаев А.Б. Шығармашылықты дамытуда белсенді оқытудың дидактикалық мүмкіндіктері: дис. автореф. – Қарағанды: Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, 2004.
- Сабыров Т.С. Болашақ маман жастардың танымдық әрекетін арттырудағы оқытудың әдістері мен формаларының дидактикалық жүйесін тиімді қолдануға мұғалімді даярлаудың теориялық негіздері. – Алматы, 1996.
- Тұрғынбаева Б.А. Мұғалімнің шығармашылық әлеуетін біліктілікті арттыру жағдайында дамыту // Теория және тәжірибе. – Алматы, 2005. – 174 б.
- Турлыбекова Н.М. Интерактивті дәрістерді өткізудің теориялық-әдістемелік негіздері // Мақала. – 2017.

References

- Alimov A. (2009) Interbelsendi adisterdi zhogary oku oryndarynda koldanu [Application of interactive methods in higher education institutions]. Almaty. (in Kaz.)
- Berikuly Nietzhan. (2004) Pedagogika [Pedagogy]. Aktobe. (in Kaz.)
- Buzaubakova K.Zh. (2002) Mugalimnin innovatsiyalyk dajarlygyn kalypstastyr [Formation of innovative training of the teacher]. Almaty. (in Kaz.)
- Zhartynova Zh.A. (2014) Interaktivti okytu adisin koldanyp sabakty zhosparlau zhane baskaru [Lesson planning and management using interactive teaching methods]. Almaty. (in Kaz.)
- Kaplan. (2014) AP Psychology. New York: Kaplan Publishing, pp. 12–35.

- Kuther T.L. (2005) *The Psychology Major's Handbook* (2nd ed.). Belmont, CA: Thomson Learning/Wadsworth, pp. 102.
- Landrum R.E., Davis S.F. (2013) *The Psychology Major: Career Options and Strategies for Success* (7th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson/Prentice Hall, pp. 17.
- McEntarffer R., Weseley A.J. (2016) *Barron's AP Psychology* (7th ed.). Hauppauge, NY: Barron's Educational Series, pp. 5–17.
- Moldagaliev B., Mahimova A., Satkanova G. (2006) *Interaktivti okytu adisteri* [Interactive teaching methods]. *Kazakstan mektebi*, no 9. (in Kaz.)
- Morgan B.L., Korschgen A.J. (2013) *Majoring in Psych: Career Options for Psychology Undergraduates* (5th ed.). Boston, MA: Allyn & Bacon, pp. 98–105.
- Myrzabaev A.B. (2004) *Shygarmashylykty damytuda belsendi okytudyn didaktikalyk mumkindikteri* [Didactic possibilities of active learning in creativity development]. *Dis. Avtoref. Abaj atyndagy Kazak Ul'tyik pedagogikalyk universiteti* [Abai Kazakh National Pedagogical University]. (in Kaz.)
- Sabyrov T.S. (1996) *Bolashak maman zhastardyn tanyndyk areketin arttyrudagy okytudyn adisteri men formalarynyn didaktikalyk zhujesin tiimdi koldanuga mugalimdi dajarlaudyn teoriyalyk negizderi* [Theoretical bases of teacher training for effective use of didactic systems of forms and methods of teaching to increase cognitive activity of future specialist]. *Almaty*. (in Kaz.)
- Sternberg, Robert J. (1996) *How to develop student creativity*. New York: Princeton, pp. 19-25.
- Woods P. J., Wilkinson C. S. (Eds.). (1987) *Is Psychology the Major for You: Planning for Your Undergraduate Years*. Washington, DC: American Psychological Association, pp. 57-67.
- Turgynbaeva B.A. (2005) *Mugalimnin shygarmashylyk aleuetin biliktilikti arttyru zhagdajynda damyту* [Development of teacher's creative potential in the conditions of professional development]. *Teorija zhane tazhiribe*. *Almaty*, 174 p. (in Kaz.)
- Turlybekova N.M. (2017) *Interaktivti daristerdi otkizudin teoriyalyk-adistemelik negizderi* [Theoretical-methodological bases of conducting interactive lectures]. *Makala*. (in Kaz.)